
**ІДЕОЛОГІЯ
УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗБУДОВИ
УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ**

МАТЕРІАЛИ VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,
ПРИСВЯЧЕНОЇ 75-й РІЧНИЦІ УПА

**СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА
В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ
УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ:
ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ**

Івано-Франківськ
19–20 травня 2017 р.

Інститут наукових студій націоналізму ВО «Свобода»
Науково-дослідний інститут українознавства МОН України
Інститут гуманітарної підготовки та державного управління ІФНТУНГ
МБУ Центр національного відродження ім. Степана Бандери
ГО «Поступовий гурт франківців»

ІДЕОЛОГІЯ УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗБУДОВИ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

**МАТЕРІАЛИ VII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ,
ПРИСВЯЧЕНОЇ 75-й РІЧНИЦІ УПА**

**СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ
УКРАЇНСЬКОГО НАЦІОНАЛІЗМУ:
ІСТОРІЯ І СЬОГОДЕННЯ**

**Івано-Франківськ
19–20 ТРАВНЯ 2017 р.**

**Івано-Франківськ
Лілея НВ
2017**

ББК 63.3 (4 УКР) 6+66.2 (4 УКР) +87.6

С 69

Соціальна політика в теорії і практиці українського націоналізму: історія і сьогодення. Матеріали VII всеукраїнської наукової конференції, присвяченої 75-й річниці УПА. Івано-Франківськ, 19–20 травня 2017 р. /
Наук. ред. О. М. Сич. – Івано-Франківськ: Лілея НВ, 2017. – 332 с.

У збірнику праць учасників конференції розглядаються соціальні аспекти теорії і практики українського націоналізму. Автори збірника пропонують своє бачення шляхів розвитку соціальної політики українського націоналізму на сучасному етапі становлення Української держави. Для науковців, студентів вузів та широкого загалу читачів.

Рецензенти:

Монолатій І. С. – доктор історичних наук, професор, професор кафедри політології ДВНЗ «Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника» (м. Івано-Франківськ).

Овсіюк О. В. – кандидат історичних наук, завідувач відділу культурологічних досліджень Науково-дослідного інституту українознавства МОН України (м. Київ).

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Науково-дослідного інституту українознавства МОН України
(протокол № 4 від 27 квітня 2017 р.)*

Текст подається мовою оригіналу та в редакції авторів

ISBN 978-966-668-405-2

© Автори статей, 2017

© Видавництво «Лілея НВ», 2017

ЗМІСТ

<i>Адамович С. В.</i> Аграрне питання в соціальній політиці ОУН–УПА в 40–50 рр. XX ст.	7
<i>Алтухов В. М.</i> Ідеї української державності у теоретичній і поетичній спадщині Анатолія Лупиноса	15
<i>Арабчук Я. І.</i> Політичні партії в Україні та їх роль в соціалізації особистості	22
<i>Бабка В. Л.</i> Цивілізаційні виклики побудові національної єдності в Україні: теоретичний погляд С. Гантінгтона та Дж. Міршаймера	27
<i>Бойко Т. І.</i> Питання соціальної політики у творчості провідних діячів українського націоналізму	34
<i>Гай-Нижник П. П.</i> Від «націократії» до «нового ладу»: соціально-господарчий лад майбутньої української держави у політичній концепції ОУН(б) під час II світової війни (1940–1945 рр.)	40
<i>Галайко Б. М.</i> Підстави сучасного українського соціал-націоналізму	54
<i>Гордієнко М. Г.</i> Пріоритети соціальної політики в націєтворчій візії України	61
<i>Губський С. І.</i> Соціальні питання в творчій спадщині ідеолога і діяча ОУН Д. Мирона («Максима Орлика»)	75

Стефановича о конфликте в украинской эмиграции и собственной националистической деятельности от 26 мая 1954 года.

8. ГДА СБУ – Ф. 5. – Спр. 67413 – Т. 3 Протокол допиту Луцького О.А.
9. ГДА СБУ – Ф. 6. – Спр. 51895. – Т. 2.
10. ГДА СБУ – Ф.11. – Спр. 7765. – Т. 10.
11. ГДА СБУ – Ф.13. – Спр 372 – Т.102.
12. ГДА СБУ – Ф.13. – Спр. 372. – Т.1, 5, 20 – 23, 28, 29, 54, 56, 103.
13. ГДА СБУ – Ф.13. – Спр. 376 – Т.40, 65.
14. ГДА СБУ – Ф.6. – Спр. 749 – Т.14.
15. Гінда В. Такого рівня лідер ОУН ще не потрапляв до чекістів живим. [Електронний ресурс] Режим доступу//http://gazeta.ua/articles/history-journal/_takogo-rivnya-lider-oun-sche-ne-potraplyav-do-chekistiv-zhivim/475910
Дата звернення: 30.01.2016
16. Ішук О.Мазуренко В. Василь Кук – Головний командир УПА. – Рівне: Плай, 2008. – 120 с.
17. Кук В. УПА в запитаннях та відповідях Головного Командира. – Львів: Галицька видавнича спілка, 2007. – 80 с.
18. Кук В. Василь Кук – полковник УПА // Сурмач Лондон – 1997. – № 65. – 32 с.
19. Кук. В. Шухевич С. Українська скорбна мати. – Львів: Центр дослідження визвольного руху, 2009. – 43 с.
20. Кук-Леміш В. Життя, віддане визволенню нації // Шлях перемоги. – 2000. – № 15. – 24 с.

The article investigates the life and activity of the last Ukrainian Insurgent Army Chief – Vasyl Kuk during the formation of his personality. The main attention is focused on the study of the first stages of his life: childhood, youth and education in Zolochiv high school and university in Lublin, his joining to the Ukrainian liberation movement and its participation in the first action against the Polish authorities on Ukrainian territory. The article analyzes the historiography of the subject and the state of the source base. Separately study focuses on Vasyl Kuk's family. Is traced family roots, social and national origin of parents; described their world view and personal qualities that they have given to their children. Investigated the fate of some close relatives that could play a role in the further development of the individual. The author analyzes the formation of his views, personal ideological and political visions in specific historical circumstances and periods. In general, the article studied the major milestones and aspects of the formation and development of personality Vasyl Kuk in his teenage years.

Keywords: Vasyl Kuk, family, parents, the high school in Zolochiv, the OUN (Organization of ukrainian nationalists), and UIA (Ukrainian insurgent army), Chief of UIA, the Ukrainian scout organization «Plast».

УДК 323.1:821.161.2

Ігор Райківський
(м. Івано-Франківськ)

СПІВВІДНОШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОГО І СОЦІАЛЬНОГО В ТВОРЧІЙ СПАДЩИНІ Т. ШЕВЧЕНКА

У статті висвітлюється співвідношення національного і соціального в творчій спадщині Т. Шевченка. Звернуто увагу на вплив його творчості на формування модерної української національної самосвідомості. В основі Шевченкової поезії лежало міфологічне мислення й особливе міфологічне сприйняття України, в якій вбачався своєрідний еталон в організації суспільних взаємин.

Ключові слова: Тарас Шевченко, українська національна самосвідомість, національне і соціальне питання, «Кобзар».

Постать Т. Шевченка відіграла ключову роль у становленні модерної української національної самосвідомості, розвитку нової української літератури та української літературної мови. Шевченковий «Кобзар» будив національні почуття і сприяв українському національному самоусвідомленню серед населення по обидва боки австро-російського кордону. Водночас великою заслугою видатного українського письменника і націоналога була соціальна складова його творчості, що полягала в ненависті до гнобителів простого народу, вболівання за волю і гідність кожної людини. Хотілося б порушити проблему співвідношення національного і соціального в творчій спадщині Т. Шевченка. Обрана тема привертала увагу дослідників [12; 13; 17: 18; 24 та ін.], давно існує ціла наукова галузь – шевченкознавство, але й досі вона має наукову і суспільно-політичну актуальність у руслі сучасних теорій нації і націоналізму, необхідності подолання заідеологізованих оцінок радянської історіографії.

До появи на історичній арені Т. Шевченка і Кирило-Мефодіївського братства наукова й літературна діяльність української інтелігенції на Наддніпрянщині, як правило, поєднувалася з лояльністю до імперських структур влади. «...Любов до побуту, звичаїв, ... повір і пісень українського простолюддя, – писав громадський діяч Ю. Охримович, – оборона самостійности української мови, права українського письменства (красного) на самостійний розвиток та вкінці романтична туга за історичним минулим ... – ось і всі складники» діячів першої хвилі «національного відродження» [26, с. 9]. Показово, що Д. Бантиш-Каменський, автор першого узагальнюючого видання з історії України-«Малоросії», присвятив свою працю царю –

«всепресветлейшому, державнейшому, великому государю императору Николаю Павловичу, самодержцу всероссийскому» [5, с. 19]. З іншого боку, російське самодержавство толерантно ставилося до першої хвилі народознавчих досліджень у галузях історії, фольклористики й етнографії, мовознавства (творчість М. Максимовича, М. Маркевича, О. Павловського, П. Лукашевича та ін.), розвитку нової української літератури, услід за «Енеїдою» І. Котляревського, в яких бачило нешкідливі провінційні почуття.

У свідомості українських діячів до середини XIX ст. існувала, по суті, ієрархія кількох лояльностей або ідентичностей, тобто можливість бути водночас патріотично настроєним малоросом (українцем) і росіянином або росіянином із Малоросії, що розмовляє місцевою говіркою. До цієї категорії людей належав, зокрема, видатний письменник М. Гоголь [7, с. 149; 22, с. 309, 313]. У листі до О. Смірної він писав 24 грудня 1844 р. (за н. ст.): «... Сам не знаю, какая у меня душа, хохлацкая или русская. Знаю только то, что никак бы не дал преимущества ни малороссиянину перед русским, ни русскому пред малороссиянином. Обе природы слишком щедро одарены Богом и, как нарочно, каждая из них порознь заключает в себе то, чего нет в другой — явный знак, что они должны пополнить одна другую» [11, с. 375]. Отже, М. Гоголь на особистому прикладі намагався органічно поєднати малоруську і великоруську ідентичність.

Творча спадщина Т. Шевченка і діяльність таємного Кирило-Мефодіївського братства в 1846–1847 рр., до якого він належав, стали переломною подією в українському національному русі. Кирило-мефодіївці були першою українською політичною організацією, що виступила проти самодержавно-кріпосницького режиму в Росії і поставила вимоги української національної державності. На відміну від своїх попередників, вони вірили в майбутнє України (а не Малоросії як невід'ємної частини Росії) й обґрунтували політико-державницьку перспективу національної ідеї. Товариство виступало за вільну, демократичну Україну в федерації слов'янських народів із центром у Києві. Водночас основний програмний документ товариства «Книга буття українського народу» («Закон Божий») конкретно не ставила питання про етнічні межі українського народу, історичну долю Галичини під польською владою. Виклад історичного матеріалу практично закінчується ліквідацією козацької автономії в останній третині XVIII ст. [20].

Т. Шевченко був центральною постаттю у своєрідному тріумвіраті найвидатніших кирило-мефодіївців, разом з М. Костомаровим і П. Кулішем. Він вперше використав народну (етнічну) культуру при творенні «високої» національної культури, на основі народнорозмовної мови, услід за І. Котляревським та його послідовниками в письменстві, сформував новочасну літературну мову, якою ідеальна українська спільнота була протиставлена

російській імперській структурі [32, с. 205, 206]. Т. Шевченко першим, на противагу імперському міфу Санкт-Петербурга, створив, за словами О. Забужко, новий «міф України», що започаткував «радикально нову парадигму співжиття українського індивіда з імперією. ... Не знаючи (у кращому разі — напівзнаючи) конкретно-історичної України» середини XIX ст., Т. Шевченко узагальнив «предмет своїх дитинних емоційних фіксацій (молодий Тарас з 14 років проживав за межами України. — І. Р.) до рангу ідеалу національного буття» [18, с. 47, 105]. «Для Шевченка, — стверджує львівський дослідник Є. Нахлік, — мати свою, національну державу, навіть далеку від досконалості, усе-таки, безумовно, ліпше, ніж перебувати в чужій». Національну державу Т. Шевченко, переконаний антимонархіст, бачив у формі демократичної республіки [24, с. 77]. Для його творчості була характерна «виразна романтична ідеалізація, ба навіть сакралізація козацької державности», без кріпосного ладу [24, с. 76].

«Ще за Гетьманщини *святої* (виділено нами. — І. Р.)

Давно се діялось колись», —

емоційно писав Т. Шевченко в поемі «Титарівна» [37, с. 401].

На відміну від освічених сучасників, діячів першої хвилі національного відродження, для яких Україна «загинула остаточно й безповоротно, залишивши по собі тільки німу природу, археологічні рештки, фольклор і історичну пам'ять», Т. Шевченко бачив ідеалізований романтичний образ козацької України «на самій грані воскресіння» [12, с. 172]. Підтвердження цього можна неодноразово знайти в «Кобзарі». Так, у поемі «Гайдамаки» («Треті півні») з вірою у відродження Гетьманщини в майбутньому алегорично писався:

Оживуть гетьмани в золотім жупані;

Прокинеться доля; козак заспіва:

«Ні жида, ні ляха», а в степах України —

О Боже мій милий — блисне булава!», — [37, с. 96].

Іншим разом Т. Шевченко образно зауважив, що «домовина» в селі Суботів біля Чигирини

... Розвалиться... і з-під неї

Встане Україна.

І розвіє тьму неволі,

Світ правди засвітить,

І помоляться на волі

Невольничі діти!.. [37, с. 265].

Для Т. Шевченка Україна була «певним феноменом, що лежить за межами історичної необхідності й законів політичного існування» та набуває «рис ідеального явища» [12, с. 172]. У суті Шевченкової поезії — міфологічне

мислення й особливе міфологічне сприйняття України. За словами діаспорного дослідника Г. Грабовича, «міф становить базовий код Шевченкової поезії», «Шевченкова Україна існує в міфологічному, а не історичному континуумі ...» [12, с. 169, 172]. Він справедливо зауважив, що «у світі, зображеному Шевченком, особливо на його Україні, діє не історичний, а міфологічний час» [12, с. 171]. По суті, в Шевченковому міфі Україна означала стан буття, «екзистенціальну категорію в теперішньому часі, а в майбутньому, після свого остаточного перетворення, — форму ідеального існування» [12, с. 67]. Є. Нахлік писав, що для автора «Кобзаря» було характерним тяжіння до «ідеальної спільноти», поет «приймав ідею національної держави, але не абсолютизував її». Мабуть, він «волів би, щоб людство взагалі обходилося без державної організації, яка завжди означає насильство бюрократичного апарату й силових структур над особою. ... Шевченко, попри його епізодичну сакралізацію Гетьманщини, дуже добре відчував абівалентну суть держави ... [24, с. 82, 83].

«Шевченків міф України», писала українська письменниця О. Забужко, «унікально-парадоксальним чином» набув водночас «модерного й християнського (характеру. — *І. Р.*)», що дало змогу «задати політично внесамостійненій українській спільноті, поставленій перед загрозою зникання, деполітизовану, тобто суто *духовну* (виділену автором. — *І. Р.*) національну самосвідомість на цілий період колоніальної історії — аж до нашого часу» [18, с. 145]. Т. Шевченко не окреслює і не визначає меж значення майбутнього, що уявляється лише як становлення, майбутнє має перемогти і виправити сучасне. Поетичним словом він поклав початок системі національних символів, навколо якої почала формуватися «модерна» українська ідентичність [13, с. 12]. Причому Т. Шевченко виступав з позицій національної єдності, соборності України обабіч австро-російського кордону.

Є підстави вважати, що для Т. Шевченка Галичина була такою самою Україною, як і «малоросійські» землі під владою Росії (хоч у самому «Кобзарі» не згадувалося про історичну долю і становище Галичини). «Від берегів тихого Дона до кремнистих берегів «швидкоплинного Дністра, — писав він у повісті «Прогулка с удовольствием и не без морали» в 1856 р., — один ґрунт землі, одна мова, один побут, одна фізіономія народу; навіть пісні одні і ті самі. Як одної матері діти» [38, с. 319]. Уперше ця повість була надрукована лише в 1880-х рр., повністю обидві її частини побачили світ у журналі «Киевская старина» за 1887 р. (протягом червня — вересня). Т. Шевченкові не стало на перешкоді, що русини Галичини були уніатами, греко-католиками, проти яких як зрадників православ'я боролися звеличені ним українські козаки [15, с. 119, 120]. Для нього Україна була абсолютною цінністю, він відверто писав у поемі «Сон»:

*Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що проклену святого Бога,
За неї душу погублю!* [37, с. 351].

Отже, діяльність Т. Шевченка і кирило-мефодіївців, по суті, стала вододілом у розвитку самостійної української національної ідеї серед місцевої еліти, яка до цього часу намагалася поєднати малоросійський патріотизм і широке («общерусское») трактування своєї ідентичності. Концептуально в колах молоді інтелігенції Наддніпрянщини із середини 1840-х рр. з'явилася «віра у взаємовиключні ідентичності», тобто неможливість примирення кількох лояльностей або ідентичностей — української (малоросійської) з російською (або польською) [14, с. 40, 41; 22, с. 313, 316]. Відомий мовознавець, діяч київської «Старої громади» К. Михальчук влучно зауважив, що в кінці ХІХ ст. «Гоголі й Богдани Залеські», за його словами, свого часу «воображавшіє, что можно быть въ одно и то же время истыми украинцами (малоросами, русинами. — *І. Р.*) и великороссами или поляками, въ настоящее критическое время уже невозможны». Замість них відтепер були можливі або національно свідомі українці («Шевченки, Нечуї-Левицькі, Панаси Мирні та їм подібні»), або «Добрянські, Площанські» (за прізвищем ідеологів москвофільства в Галичині. — *І. Р.*) разом із тими, хто став на відверто проросійські позиції [23, с. 40].

Т. Шевченко виявляв інтерес до літературного руху галичан, зокрема був поінформований про виданий у 1837 р. фольклорно-літературний альманах «Руської трійці» «Русалка Дністровая», що вперше ввів народну мову місцевих русинів у літературу. Т. Шевченко читав «Русалку Дністровую» і схвально відгукнувся про неї [10, с. 69, 70], як видно з листа П. Лукашевича І. Вагилевичу від 21 вересня 1843 р. П. Лукашевич писав, що разом з Т. Шевченком, який наприкінці серпня гостював у його родинному маєтку в с. Березань на Київщині, читали поему «Мадей», надруковану в Будині. Очевидно, мова йшла про збірку «Руської трійці». «... Дарите насъ чистою мовою Бескедьскою, — стверджував П. Лукашевич, — ибо вона наша прадідовська». Автор писав про схожість народної мови обабіч Збруча («поднаречіє волинское сходственно съ Вашимъ галицкимъ, воно занапашено полонизмомъ ...»), запропонував Т. Шевченку «заимствовать некоторые слова и формы Ваши (галицькі. — *І. Р.*), на что онъ согласился» [9, с. 310–312]. Т. Шевченко мав книги про Галичину у власній бібліотеці — фольклорну збірку П. Лукашевича «Малороссийские и червонорусские народные думы и песни» (С-Пб., 1836), історичну працю М. Смирнова «Судьбы Червонной или Галицкой Руси» (С-Пб., 1860), збірник народних пісень поляка В. Залеського «Пісні польські і руські люду галицького» (Львів, 1833) тощо [17, с. 67].

У свою чергу, творчість Т. Шевченка привернула увагу діячів «Руської трійці» на початку 1840-х рр. Інформація про вихід першого «Кобзаря» дійшла до М. Шашкевича з напутнього слова Є. Гребінки до уривка «Гайдамаків» в опублікованому 1841 р. у Петербурзі літературному альманасі «Ластівка» [35, с. 111]. Є. Гребінка порівнював поему «Гайдамаки» за поетичною досконалістю зі смачним кавуном у жаркий день: «Порадував нас торикъ Шевченко кобзаремъ, а теперъ зновъ напысавъ поему Гайдамакы. ... Гарна штука, дуже гарна ...» [21, 371]. У «Ластівці» було надруковано три поезії Т. Шевченка і першу главу з поеми «Гайдамаки» [25, с. 34]. Ознайомлюючи з цим виданням свого родича М. Козловського, М. Шашкевич писав: «Несе ся воздухами до вас, мої миленькіі, шпарка Ластівка; ой, ластівка ж то, ластівка! Такої ще ніхто зроду не бачив ...» [8, с. 231, 232]. До 1843 р. (року смерті М. Шашкевича) в бібліотеці Оссолінеум у Львові, фондами якої він користувався, не було першого видання «Кобзаря» 1840 р. [19, с. 198]. Я. Головацький та І. Вагилевич теж не бачили тоді першого «Кобзаря». Так, у копіях Шевченкових творів Я. Головацького міститься посилання лише на «Ластівку» і друге видання збірки «Кобзар» 1844 р. [2, арк. 1, 3 зв., 4, 8, 9 зв., 10, 11, 12, 14 зв., 15 зв.]. І. Вагилевич писав Я. Головацькому 1 липня 1843 р. про намір видати статтю «о южнорусском языке» і просив «дещо в тім допомогти», зокрема, інформувати про видання, яких «не маю», в т. ч. «Кобзар»: «Добре би було, аби-сь написав і оцінку кожного сочиненія, а я на Тебе ся покличу» [36, с. 206].

У «Замітках о руській літературі» І. Вагилевича в 1848 р. [28, с. 158–170] Т. Шевченкові присвячено абзац у кінці статті: «Т. Шевченко, знакомитий поет, издав свої вірші під надписом: «Чигринський Кобзар» (Петерб[ург], 1840; втор[оє] изд[аніє] 1844) ..., в яких видно «великий талант ...» [28, с. 169]. Мабуть, І. Вагилевичу не потрапив на очі перший «Кобзар», інакше б не називав обидва випуски «Чигринськими» (цю назву дав видавець у 1844 р.), діячі «Трійці» ознайомилися спочатку з другим виданням — «Чигринським Кобзарем» [35, с. 111, 112]. У радянському шевченкознавстві вплив «Кобзаря» на розвиток новочасної літератури в Галичині в 1840–50-х рр. перебільшувався, нібито «вже у 1848 р. ім'я Шевченка ... стало дуже популярним, його твори здобули широке визнання (в краї. — І. Р.)» [16, с. 38, 39]. Насправді діячам «Трійці» та їх сучасникам не судилося усвідомити переломне значення творчості Т. Шевченка в розвитку української літератури і національного руху. Так, Я. Головацький у рецензії на «Ластівку» 1843 р., проаналізувавши короткий шлях «молодої словесності сусідньої і сородної України», серед найталановитіших послідовників «несмертельного Котляревського» назвав Основ'яненка, Карпенка, Купрієнка, Бодяньського,

Гребінку, Шевченка, Галку, Могилу, Тополю. Прізвище Т. Шевченка опинилося в середині названого списку поряд із маловідомими літераторами, хоч і дано високу оцінку його творам («глибокое чувство і дар прекрасного народного вислову ...») [1, арк. 4, 5; 36, с. 262, 263].

Безперечно, тут позначився вплив непоінформованості про літературне життя на Наддніпрянщині через цензурні перешкоди. Від імені наддніпрянської інтелігенції П. Лукашевич із жалем писав І. Вагилевичу 6 липня 1844 р.: «Наша корреспонденція съ Галицією такъ затруждена, нибы съ Китаемъ» [9, с. 318]. Відомості про Т. Шевченка, як і найвидатніших наддніпрянських діячів того часу, лише зрідка появлялися в галицькій пресі, частіше у польськомовній, а їхні твори були маловідомими в Галичині до початку 1860-х рр. [32, с. 205, 206]. Ширше знайомство галицької громадськості з творчістю Т. Шевченка почалося вже після його смерті. Характерно, що під час навчання в Дрогобицькій гімназії в 1850-х рр. відомий галицький діяч Т. Ревакович, як і його ровесники, нічого не знали про твори Т. Шевченка. Десь у 1862 р. він уперше побачив «Кобзар», «пильно і залюбки» читав поезії, більшість із них вивчив напам'ять, а переписував твори власноруч, бо для галичан друкованого «Кобзаря» дістати тоді було майже неможливо [31, с. 259–261]. Про масове копіювання поезій Т. Шевченка серед галицької молоді в 1860-ті рр. згадував О. Барвінський: «Переписуване Шевченкових творів причинилося до того, що писці виучувалися (іх. — І. Р.) напам'ять ..., а на громадських сходах деклямували ми головно Шевченкові твори» [6, с. 84]. М. Павлик писав, що «в творах тих галицько-руська інтелігенція вперше побачила власний нарід», зрозуміла, до яких «високих поетичних речей спосібна хлопська русько-українська мова» [27, с. 216, 217].

К. Студинський влучно зауважив, що «в домовинах людей привикли ми бачити смерть, а між тим з домовини Шевченка виростало буйне, українське життя» [3, арк. 30]. «Новий, нечуваний сьвіт отворив ся нам із «Кобзаря», — згадував О. Терлецький. — Коли з'явив ся був 1863 чи 64 року в Станіславі один екземпляр «Гайдамаків», ...то його за пару день майже на шматки рознесли» [33, с. 101, 102]. Перше друковане видання творів Т. Шевченка в Галичині ініціював О. Барвінський у 1867 р. [34, с. 258]. У передмові до видання [29] наголошувалося на важливості ширшого ознайомлення галицької громадськості з геніальними творами Т. Шевченка: «... Якъ мало тихъ слівъ безсмертніхъ було у насъ въ Галичині ... Хинський муръ ... ділить насъ відъ братівъ закордонцівъ ...» [29, т. II, с. 342, 343]. Наприкінці XIX — на початку XX ст. українська громадськість краю почала увічнювати ім'я Т. Шевченка в пам'ятниках, меморіальних дошках, назвах вулиць [4, с. 62–64; 30, с. 36, 37]. Т. Шевченко став для галицьких українців національним ідеологом, у

творчості якого тісно перепліталися національні й соціальні мотиви. Без перебільшення можна сказати, що «Кобзар» зробив інтелектуальну революцію у свідомості молодого покоління місцевої інтелігенції в середині XIX ст., будив національні почуття.

Таким чином, видатний український письменник і національний діяч Т. Шевченко обґрунтував українську національну ідею, своєрідний «міф України», за яким ідеальна українська спільнота була протиставлена російській імперській структурі (як і шляхетській Польщі). Вбачаючи національну державу у формі демократичної республіки, народовладдя, автор «Кобзаря» різко виступав проти соціальної несправедливості, кріпацтва. Творчість Т. Шевченка стала вододілом у розвитку модерної української національної самосвідомості, ідеалізований романтичний образ козацької України проектувався ним на майбутнє в загальних контурах як соціально справедливої держави. Важко провести більш-менш чітку межу між національним і соціальним питанням у Шевченковій поезії, в основі якої лежало міфологічне мислення й особливе міфологічне сприйняття України, що мала служити еталоном в організації суспільних взаємин. Водночас з позицій національної єдності Т. Шевченко розглядав південноукраїнську Русь-Україну як невід'ємну частину етнічного простору. Творча спадщина Т. Шевченка мала особливий вплив на розвиток національного руху на західноукраїнських землях, причому, в основному, вже після його смерті.

Література:

1. Львівська національна наукова бібліотека (далі — ЛННБ) імені В. Стефаника. Відділ рукописів, ф. 29 (Возняк М.), од. зб. 133, 15 арк.
2. ЛННБ ім. В. Стефаника. Відділ рукописів, ф. 36 (Головацький Я.), од. зб. 789, 15 арк.
3. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі — ЦДАІЛ України), ф. 362 (Студинський К. — академік), оп. 1, спр. 74, 88 арк.
4. Арсенич П. Тарас Шевченко і Прикарпаття / Петро Арсенич. — Івано-Франківськ, 2001. — 200 с.
5. Бантыш-Каменский Д. История Малой России от водворения славян в сей стране до уничтожения гетьманства / Дмитрий Бантыш-Каменский. — К., 1993. — 656 с.
6. Барвінський О. Спомини з мого життя / Олександр Барвінський. — Част. I та II; упор. А. Шацька, О. Федорук; ред. Л. Винар, І. Гирич. — Нью-Йорк — К., 2004. — 528 с.
7. Вілсон Е. Українці: несподівана нація; пер. з англ. Н. Гончаренко та О. Гриценко / Ендрю Вілсон. — К., 2004. — 552 с.
8. Возняк М. Писання Маркіяна Шашкевича / Михайло Возняк. — Львів, 1912. — 294 с.

9. Возняк М. У століття «Зорі» Маркіяна Шашкевича (1834—1934). Нові розшуки про діяльність його гуртка / Михайло Возняк. — Львів, 1936. — Ч. II. — 324 с.

10. Возняк М. Шевченко і Галичина (Слід зацікавлення Шевченка Галичиною в 1843 р.) / Михайло Возняк // Україна. Науковий журнал українознавства. — К., 1930. — Березень — квітень. — С. 66—72.

11. Гоголь Н. Собрание сочинений / Николай Гоголь: В 7-ми т. — Т. 7. Письма; под общ. ред. С. Машинского и М. Храпченко. — М., 1983. — 639 с.

12. Грабович Г. Поет як міфотворець. Семантика символів у творчості Тараса Шевченка; пер. з англ. С. Павличко / Григорій Грабович. — 2-ге випр. й авторизов. видання. — К., 1998. — 206 с.

13. Грабович Г. Шевченко, якого не знаємо (З проблематики символічної автобіографії та сучасної рецепції поета) / Григорій Грабович. — К., 2000. — 319 с.

14. Грицак Я. Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX—XX ст. / Ярослав Грицак. — К., 1996. — 360 с.

15. Грицак Я. Пророк у своїй вітчизні. Франко та його спільнота (1856—1886) / Ярослав Грицак. — К., 2006. — 632 с.

16. Дубина М. Шевченко і Західна Україна / Микола Дубина. — К., 1969. — 156 с.

17. Дубина М. За правду слова Шевченка. Ідеологічна боротьба навколо спадщини Т.Г. Шевченка в Західній Україні (1842—1939) / Микола Дубина. — К., 1989. — 165 с.

18. Забужко О. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу / Оксана Забужко. — 3-є вид. — К., 2006. — 148 с.

19. Ільницька Л. Кирило Студинський — дослідник зв'язків «Руської трійці» з Наддніпрянщиною в XIX ст. / Луїза Ільницька // Бібліографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка у Львові (1909—1939): напрями діяльності та постаті. Збірник наукових праць / Упорядкув. і загальна редакція текстів Л.І. Ільницької, відп. ред. М.М. Романюк. — Львів, 2010. — С. 187—206.

20. Костомаров М. «Закон Божий (Книга буття українського народу)» / Микола Костомаров. — К., 1991. — 40 с.

21. Ластовка. Сочинения на Малороссійскомъ языкъ / Собралъ Е. Гребенка. — СПб., 1841. — 384 с.

22. Магочій П.-Р. Історія України; авторизований переклад з англ. Е. Гейдела, С. Грачової / Павло-Роберт Магочій. — К., 2007. — 640 с.

23. Михальчук К.П. Открытое письмо къ А.Н. Пыпину, по поводу его статей въ «Вестн. Евр.» о споръ между Южанами и Северянами (Къ исторіи отношеній къ Украинству представителей прогрессивной части русскаго образованнаго общества) / К.П. Михальчук. — К., 1909. — 76 с.

24. Нахлік Є. Доля — Los — Судьба: Шевченко і польські та російські романтики / Євген Нахлік. — Львів, 2003. — 568 с.

25. Огоновський О. Маркіянъ Шашкевичъ. Про его жите и письма / Омелян Огоновський. — Львів, 1886. — 104 с.

26. Охримович Ю. Розвиток української національно-політичної думки (Від початку XIX століття до Михайла Драгоманова) / Юліян Охримович. — Нью-Йорк, 1965. — 120 с.

27. Павлик М. Твори / Михайло Павлик; упоряд. В. Яременка; передм. В. Качкана; приміт. В. Качкана та В. Яременка. — К., 1985. — 367 с.

28. Письменники Західної України 30–50-х років XIX ст.; упоряд., підгот. текстів І.І. Пільгука та М.Г. Чернописького. — К., 1965. — 652 с.

29. Поезії Тараса Шевченка / Накладомъ К. Сушкевича. — Львів, 1867. — Т. I. — 280 с.; Т. II. — 350 с.

30. Полек В. Тарас Шевченко і Прикарпаття / Володимир Полек. — Івано-Франківськ, 1991. — 40 с.

31. Ревакович Т. З початків ширення поезій Шевченка в Галичині / Титко Ревакович // Записки НТШ. — Львів, 1918. — Т. СХХVI–СХХVII. — С. 259–261.

32. Серeda О. Національна свідомість і політична програма ранніх народовців у Східній Галичині (1861–1867) / Остап Серeda // Вісник Львівського університету. Серія історична. — Львів, 1999. — Вип. 34. — С. 199–214.

33. Терлецький О. Галицько-руське письменство 1848–1865 рр. на тлі тогочасних суспільно-політичних змагань галицько-руської інтелігенції. Недокінчена праця / Остап Терлецький. — Львів, 1903. — 146 с.

34. Черноvol І. Олександр Барвінський у контексті розвитку історичної науки в Галичині / Ігор Черноvol // Wielokulturowe srodowisko historyczne Lwowa w XIX i XX w.; pod redakcja J. Maternickiego, L. Zaskilniaka. — Rzeszów, 2004. — Т. II. — S. 257–271.

35. Шалата М. Маркіян Шашкевич. Життя, творчість і громадсько-культурна діяльність / Михайло Шалата. — К., 1969. — 256 с.

36. Шашкевич М., Вагилевич І., Головацький Я. Твори; упоряд., вступ. ст. та приміт. М. Шалати / Маркіян Шашкевич, Іван Вагилевич, Яків Головацький. — К., 1982. — 368 с.

37. Шевченко Т. Кобзар / Тарас Шевченко. — К., 1994. — 687 с.

38. Шевченко Т. Прогулка с удовольствием и не без морали / Тарас Шевченко // Шевченко Т. Повне зібрання творів: У 6-ти томах. — К., 1963. — Т. 4. — С. 247–391.

The article highlights the ratio of national and social in the creative heritage of Taras Shevchenko. Attention is paid to the influence of his work on the formation of modern Ukrainian national self-consciousness. The basis of his poetry were mythological thinking and special mythological perception of the Ukraine, in which he seen a new standard in the organization of public relations.

Keywords: Taras Shevchenko, Ukrainian national self-consciousness, national and social questions, «Kobzar».

СОЦІАЛЬНО-СПРАВЕДЛИВА ДЕРЖАВА І УКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛІЗМ (ЯРОСЛАВ СТЕЦЬКО «ЗА ЗМІСТ ДЕРЖАВНОГО ЖИТТЯ»)

Концепція соціальної держави як політичної формації, що основною своєю цінністю проголошує людину, виникла відносно недавно (поняття «соціальної держави» було висунуто у 1929 р. німецьким державознавцем Г. Геллером і згодом поширилося в Європі.). Незважаючи на це, вона отримала широку популярність після Другої світової війни серед суспільств Західного світу та після розпаду Радянського Союзу — серед постсоціалістичних країн Європи. Як наслідок, закріплення терміну «соціальна держава» у конституціях стало нормою [1].

У статті 1 Конституції України 1996 року зазначається: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава» [2, с. 141]. На думку науковців Національного інституту стратегічних досліджень, фактично з моменту ухвалення Конституції України, соціальна сфера розглядалась як вторинна, похідна від економічної та як така, що обтяжує економіку [3, с. 3]. Такий стан справ зробив цю норму конституції по суті декларативною.

В онлайн енциклопедії Британніка наведено наступне визначення поняття «соціальна держава» (як відомо, в англійській мові відповідником даного поняття є термін «welfarestate»): «це концепція урядування, в якому держава чи добре побудована мережа соціальних інститутів відіграють ключову роль в захисті й просуванні економічного і соціального існування громадян. Вона побудована на принципах рівних можливостей, рівного розподілу багатств, і публічної відповідальності для всіх, хто не має мінімальних можливостей для хорошого життя» [4].

Спробуємо детальніше розглянути історію розвитку концепції соціальної держави та її моделі.

Умовно розвиток концепції можна поділити на два етапи:

- кінець XIX століття — перша половина XX століття, коли в тій чи іншій мірі в ході індустріального розвитку, незалежно від політичного режиму, держави змушені були звертати увагу на своїх громадян та їх добробут;

- після Другої світової війни принципи соціальної держави поступово почали ставати основою державної політики. Концепції соціальної держави вперше отримали державне визнання в конституціях ФРН 1949 року та Іспанії